

LOŠKI MUZEJ OB 50-LETNICI. PREGLED RAZVOJA

Že letno poročilo o delu muzeja zahteva določeno sistematiko in kljub tej vendar ne zaobjame vedno vseh naporov, vseh tihih dosežkov, ki jih delavci v muzeju dosežejo pri svojem delu. Pri opisu dela še vedno ni prikazanih vsaj toliko stvari kot je tistih, o katerih so napisane besede v poročilu. Še veliko težje je v orisu petdeset let muzejskega dela opisati in prikazati ter doreči vse delo, ki je spremljalo razvoj muzeja, njegovih zbirk, strokovnih prizadevanj kustosov in drugih delavcev na svojih področjih. Že ob štiridesetletnici Muzejskega društva in Loškega muzeja je bilo že podrobno opisano delovanje muzeja, njegov nastanek in razvoj in podrobna poročila najdemo ob vsakokratnih občnih zborih Muzejskega društva. Zato ne bomo posegali nazaj in ne bomo ponavljali zapisanih besed dr. Pavla Blaznika, prof. Franceta Planine in dr. Branka Berčiča ter drugih, ki so tako ali drugače osvetljevali zgodovino Loškega muzeja v Škofji Loki, kar je natisnjeno v Loških razgledih. Tudi letna poročila in poročila za obdobje dveh let iz občnih zborov Muzejskega društva so v Loških razgledih. Omejil se bom na tok razvoja, ki je specifičen za vseh pet decenijev obstoja Loškega muzeja, in vanj vtikal le tiste najpomembnejše dogodke, dela, dosežke, ki se jih je treba ponovno spominjati.

Muzejsko društvo Škofja Loka je imelo izjemno vlogo pri ustanovitvi muzeja. V prvi fazi je oblikovalo muzejske zbirke, zbiralo gradivo za dopolnjevanje zbirk in z njimi tudi upravljalo vse do ustanovitve poklicne muzejske ustanove leta 1948. V prvem obdobju (1939 do 1948) so odprli muzejske zbirke v treh prostorih nekdanjega »Rotovža« na Mestnem trgu. Leta 1941 so morali muzejske zbirke zapreti, nekaj najbolj važnega gradiva so shranili odborniki muzejskega društva pri sebi na svojih domovih, nekaj pa so ga deponirali v kapucinskem samostanu. Menimo, da so odborniki ravnali v skladu z današnjimi predpisi o varovanju kulturne dediščine ob vojni nevarnosti. Tako so ohranili pomembno muzejsko in arhivsko gradivo, ki ni prišlo v roke okupatorju. Že julija 1946 so na novo postavili muzejske zbirke in jih odprli za javnost. To je bil prelomni trenutek v zgodovini Loškega muzeja, ki je našel svoje nove prostore v Puštalskem gradu. V posebnih prostorih v Domu zveze borcev pa so postavili zbirko o NOB na Loškem. V avgustu 1948 je bil nastavljen prvi muzejski poklicni delavec, Karel Plestenjak, ki je bil hkrati prvi ravnatelj muzeja.

Obdobje od leta 1946 do 1959 lahko imenujemo obdobje oblikovanja muzeološke postavitve zbirk, za katere je rekel Boris Zihlerl, da predstavljajo način življenja preprostega človeka, ki je živel na tleh nekdanjega loškega gospostva. Čeprav ga po bogastvu gradiva ne moremo primerjati s Ptujskim muzejem, ki je podedoval ostalino fevdalcev, so zbirke Loškega muzeja enkratni razvojni prikaz od nastanka brižinske posesti do meščanstva s cehi in do prikaza kmečkih opravil.

V tretjem obdobju razvoja Loškega muzeja je prišlo do ponovnega premika. Leta 1959 je muzej dobil nove prostore na Loškem gradu. Ponovna predstavitev muzejskih zbirk v novih in tudi obsežnejših prostorih je opozorila v muzeološkem

smislu na nekaj posebnega: kljub razširitvi zbirk je obveljala še vedno osnovna razvrstitev posamičnih zbirk, kot so jo že v Puštalu postavili odborniki Muzejskega društva, kar pomeni, da so že pri prvi postavitvi dosegli visok strokovni nivo, čeprav niso bili profesionalni muzejski delavci ali celo kustosi.

Tudi oddelek NOB je dobil novo veliko dvorano v loškem gradu in se tako spojil z ostalimi zbirkami v celotno predstavitev zgodovine na loškem ozemlju. V svoji zbirki je prikazal nekoliko drugačno sliko o naši revoluciji s posameznimi poglavji, kot so: delavsko gibanje, razvoj OF in partizanskih enot. Samo na loško ozemlje se je omejil s posamičnimi prikazi o partizanskem šolstvu, saniteti, partizanskih delavnicah in podobnimi prikazi.

Ko je bil muzej s svojimi zbirkami leta 1959 ob 20-letnici odprt za javnost, zbirke urejene, so muzejski delavci pričeli zbirati gradivo. Tako so že leta 1959 izdali Gradivo za topografijo NOB, Poljanska dolina, ki je skoraj na 400 straneh dalo na svetlo sadove več topografskih ekip, ki so raziskovale in delovale predvsem v Poljanski dolini in okoliških hribih. Po letu 1959 je muzej razširil svoje delovanje tudi izven Škofje Loke z ustanavljanjem specializiranih zbirk, tako leta 1960 Groharjevo spominsko zbirko v Sorici. Pozneje je prevzel tudi strokovno skrb za zbirke v Železnikih in Žireh. Tu so delovali najprej pododbori Muzejskega društva Škofja Loka, ki so se pozneje osamosvojili v samostojna muzejska društva.

Dne 18. decembra 1962 smo slovesno predali javnosti prestavljeno Škoparjevo hišo, ki smo jo postavili na grajski vrt in s tem začeli tudi s prvim muzejem na prostem v Sloveniji. Škoparjevi hiši smo pozneje dodali še kozolec, mlin, čebelnjak, hlev za seno iz Davče, sušilnico za sadje in oglarsko kolibo. Nekaj objektov je bilo odstranjenih, ko so za tisočletnico Loke leta 1973 delali prizorišče ali letno gledališče. Še bolj pa je muzej na prostem propadal zaradi vsakoletnih izseljeniških piknikov in drugih veseličnih prireditvev. Loški muzej ni bil lastnik vrta in ga je zato tudi prenehal oskrbovati, ker tudi za delavca, ki naj bi skrbel za urejenost vrta, ni dobival denarja.

Že v letu 1960 je muzej pričel s prirejanjem likovnih razstav na hodniku v prvem nadstropju. Prva razstava v muzeju je bila razstava slik Moša Pijada, nato rojaka Gvidona Birolla, nato so sledile še ostale. Vse večje zanimanje občinstva za tovrstno dejavnost muzeja je opozorilo vodstvo muzeja o prepotrebem posebnem prostoru – galeriji, ki bi bila namenjena samo občasnim razstavam. Leta 1965 smo s horizontalno pregraditvijo nekdanje velike dvorane v severnem traktu gradu dobili nov galerijski prostor, v katerem se že petindvajset let vrstijo likovne in tudi druge razstave ter razne prireditve.

Tako smo prišli do zadnjega desetletja razvoja Loškega muzeja, ki je od leta 1979 do 1989 naredil velik korak naprej. Bolj kot obnova gradu, grajske strehe, obzidja, je bila pomembna temeljita prenova zbirk v muzeju, ki je sicer še vedno ohranil rdečo nit, potekajočo še iz časov, ko so upravljali muzej društveni odborniki, in pred petdesetimi leti postavili temelje za razporeditev posameznih zbirk. Starim zbirkam in že obstoječim so v muzeju dodali še nove ali pa temeljito preurejene. V tem obdobju je muzej osvojil tudi tehniko moderne muzeologije, ni se zapiral za debele stene gradu. Svojo dejavnost je predstavljal tudi navzven s članki v časopisju, po radiu, televiziji, kar vse je pomagalo, da letno obišče muzej že čez 20.000 obiskovalcev.

Za desetletje od 1979 do 1989 je prav zanimiv statistični pregled števila obiskovalcev: že leta 1979 smo imeli v muzeju nekaj čez dvajsettisoč obiskovalcev, nato leta 1980 – 20.984, leta 1981 nekoliko manj – 20.306 in leta 1982 sicer še manj, le 19.996, toda skupaj s tistimi, ki so si ogledali samo galerijo, že kar 29.750

obiskovalcev. V tem letu smo imeli tudi 156 vodstev skupin, kar je za kustosa-pedagoga in dva ostala kustosa prav gotovo izjemen pedagoški napor. Leta 1983 je bil muzej odprt samo tri mesece zaradi obnove strehe in polaganja protipožarnega betonskega stropa nad vzhodnim traktom gradu. Skupaj z obiskovalci galerije smo našli le nekaj čez desettisoč ljudi. Podobno je bilo tudi v letu 1984, ko smo našli le 8.437 obiskovalcev. To leto smo namreč temeljito prenavljali zbirke. Ker smo odslavljali obiskovalce zaradi preureditvenih del, se je to poznalo še v naslednjem letu. Počasi, a vendar je število obiskovalcev rastlo, v tem letu jih je bilo 15.447 v muzeju in 3.100 v galeriji. V letu 1986 jih je bilo že nekaj več: 16.711 in v galeriji 1.140, v letu 1987 smo jih našli že 17.041 in leta 1988 smo ponovno presegli mejo dvajsettisočega (muzej je obiskalo 20.205 in galerijo 2.595 oseb). V letu 1989 nekoliko manj kot prejšnje leto, le 20.135. Ob tej statistiki moramo povedati, da ne prištevamo k obiskovalcem skoraj rednih obiskov predšolskih otrok iz vrtcev in tudi niso vštet učenci šol, ki imajo v muzeju učne ure ali si ogledajo eno samo zbirko. Ob vodstvih, ki so jih deležne prav skupine učencev raznih šol iz vse Slovenije, moramo poudariti izredno prizadevanje kustosa pedagoga, ob izjemnih razmerah pa tudi ostalih kustosov, ko potrebujemo za štiristo učencev ene šole kar osem do deset vodstev skoraj hkrati.

Statistični podatki kažejo povprečno po sto vodstev letno, in to predvsem šolskih skupin. K temu moramo prišteti še posebne zgodovinske učne ure na temo nastanek in razvoj mest in meščanstva, ki jih je bilo v tem obdobju 22, in še posebej učne ure v zbirki NOB, tako da je bilo učnih ur posebej za učence osnovnih in srednjih šol pripravljenih okoli petdeset. Zaradi vse večje obremenitve kustosov z vodstvi in učnimi urami smo se v muzeju odločili, da za petdesetletnico muzeja predstavimo pedagoško muzejsko delavnico, kot smo jo pri snovanju tega našega projekta poimenovali. To pomeni, da smo v pritličju okroglega stolpa uredili poseben prostor, ki je opremljen z videoprojektorjem in drugimi avdio in video pripravami; skupino obiskovalcev bomo pripeljali v ta prostor, jim predvajali video posnetek zbirk v celoti ali pa bomo imeli samo predavanje z določeno temo in šele potem si bodo ogledali zbirko v celoti ali samo tisti del muzeja, zbirke, posebnosti, ki jih kot učna snov zanima. S tem se muzej po svoje modernizira, posluhuje se za svoje delo najmodernejših sredstev, kar je vse v skladu z napredkom muzeologije kot vede, ki jo delavci muzeja spremljajo, osvajajo in javnosti predstavljajo.

Že na začetku tega poročila smo omenili, da ni moč v omejenem obsegu naštetih vseh dosežkov, ki izvirajo iz prizadevanj muzeja kot celote in njegovih delavcev, zato samo nekaj pomembnejših del, izpeljanih v zadnjem desetletju. Sistem dela v muzeju je tak, da je najprej treba raziskati določeno temo, področje, šele potem nastane lahko nova zbirka. Omenimo naj samo nekaj raziskav, ki so jih delavci muzeja opravili. Na področju arheologije so bila narejena sondiranja v Žabnici za ugotovitev rimske vile rusticae in sondiranje prazgodovinskega gradišča na Ravnah ter izdelava arheološke karte na loškem ozemlju. Ponovno je bil opravljen pregled najdišča na Puštalu nad Trnjem. Poleg tega je arheologinja sodelovala pri razstavi Rešena arheološka dediščina. Za štiridesetletnico muzeja, leta 1979, pa je postavila pri nas prvo razstavo oziroma stalno zbirko Poslikana meščanska keramika od 16. do 19. stoletja. V letu 1989 je bilo že skoraj vse pripravljeno za postavitev stalne arheološke zbirke: ureditev prostora, električna napeljava, pod. Toda sredstev za vitrine je zmanjkalo in tako smo to akcijo prenesli v naslednje leto.

Kustosinja za etnologijo je raziskovala platnarstvo in barvarstvo na Loškem, monografsko je obdelala Gorenjo vas z okolico in etnološko rajonizacijo občine Škofja Loka, raziskovala zgodovinsko-etnološko preteklost Dražgoš, pa peko ma-

lega loškega kruhka, prehrano na Loškem in izdelavo umetnega cvetja; oboje je potem predstavila kot stalno postavitev v muzejskih zbirkah. Nadaljuje z raziskavo ljudskega zdravilstva na loškem ozemlju.

Kustos za novejšo zgodovino in NOB je uredil stalno zbirko v domu Cankarjevega bataljona v Dražgošah, postavil zbirko NOB v muzejski zbirki v Žireh, sodeloval pri knjigi Pomniki NOB na Škofjeloškem, sodeluje pri topografiji medvojnega okraja Medvode, pri odboru za zgodovino Cankarjevega bataljona in še drugod. Postavil je razstavo in je avtor kataloga: Radiotehnika v NOB in partizanske delavnice na Dolenjskem. Poleg tega je v letih 1982 in 1983 pripravil gradivo in vse potrebno za prenovitev zbirke NOB v muzeju. Prenovljena zbirka NOB je bila odprta 15. 10. 1983.

O kustosinji-pedagoginji in njenem delu smo že poročali pri naštevanju obiskovalcev, tu bi samo še dodali, da skrbi tudi za muzejsko knjižnico, ki šteje 16.104 knjižnih enot. V tem obdobju je tudi napisala Vodnik po zbirkah Loškega muzeja, ki smo ga razmnožili, in to gradivo je bilo opora za izdajo tiskanega vodnika, ki je izšel leta 1989 ob petdesetletnici muzeja in pri katerem so sodelovali vsi kustosi, ker je vsak za svoje področje napisal primeren tekst.

Kustos za likovno umetnost in galerijsko dejavnost je številčno obdržal razstavno dejavnost, toda domačih, v muzeju prirejenih razstav je bilo manj. V sodelovanju z drugimi muzeji oziroma galerijami pa jih je priredil več: bodisi kot skupne ali kot samostojno izbrane razstave, na primer v galeriji ZKO v knjižnici Ivana Tavčarja, v osnovni šoli na Trati, v galeriji Mozaik v Grimščah na Bledu.

Povprečno je imel predstavitvene govore na petdesetih razstavah na leto po domala vseh galerijah v Sloveniji, pa tudi v Sarajevu, Trstu in drugod.

V letih od 1980 do 1989 smo kljub pomanjkanju denarja pri investicijskih delih in adaptacijah le veliko postorili. Že leta 1980 smo preuredili prostore nekdanjega bifeja za delovne prostore kustosov in uprave muzeja. Kletne prostore smo preuredili za potrebe konservatorske delavnice, prekrili smo streho nad vzhodnim traktom gradu in z armiranim betonskim stropom zamenjali prejšnji leseni strop. V tem delu bomo v prihodnosti uredili sodobne depojske prostore. S temi deli je povezana tudi preureditev prostorov v prvem nadstropju in ureditev nove električne napeljave. Ta dela so bila končana v juniju 1984. Leta 1985 smo pričeli še z obnovo kapele: notranjost smo prepleskali, napeljali novo električno napeljavo, zamenjali dotrajana okna in restavrirali zlate oltarje iz Dražgoš. S Krajevno skupnostjo Škofja Loka smo obnovili grajsko obzidje od Klobovsove ulice do lipovega drevoreda, nato so se dela v letu 1989 ustavila, toda ne po krivdi muzeja.

Prav v jubilejnem letu 1989 nam je uspelo s strokovnjaki Ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine obnoviti, prirezati pretežke veje v lipovem drevoredu. S tem smo omogočili tudi nadaljevanje obnovitvenih del na grajskem obzidju. V polni pripravi je tudi obnova Škoparjeve hiše, nabavljena je kritina – skril, obnovljeno pa je celotno ostrešje.

Še in še bi lahko naštevali, kaj vse smo v muzeju naredili, kaj vse v tem poročilu tudi izpustili. Toda samo pogled nazaj, kaj vse je bilo v muzeju postorjenega za ohranitev kulturne dediščine in za njeno predstavitev v muzejskih zbirkah, naj zadošča: najprej muzejska zbirka v rokah prizadevnih članov Muzejskega društva, potem profesionalna ustanova z dvema delavcema, ki sta lahko delovala le s podporo društvenih odbornikov. Danes je v muzeju zaposlenih devet delavcev, od teh šest visoko usposobljenih strokovnjakov, ki so s svojim delom zanikali nekdanj splošno

veljavno mnenje, češ da so muzeji le nekakšne mrtve in vase zaprte ustanove. Toda Loški muzej je v teh petdesetih letih pokazal v drugo smer, da je muzej lahko tudi še široka, za občinstvo in sploh za javnost odprta kulturna ustanova s posebno prosvetiteljsko, pedagoško in znanstveno naravnostjo.